

medijskem sektorju razlaga s pomočjo življenjskih karier posameznih novinarjev, porasta naklad tiskanih medijev in izgradnje mreže za avdiovizualne medije, kar je šele omogočalo sprejemanje programov in s tem smiseln nakup radijskih aparatov in televizorjev. Zanimivo je, kakšno vlogo pripisuje uredništvu oziroma urednikom dnevnika *Salzburger Nachrichten*. Dosti pozornosti namenja dunajski *Kronenzeitung* in njenemu vplivu na avstrijske vlade. Tukaj obstaja povezava s slovensko koroško zgodovino, ki je Rathkolb sicer ne omenja. Eden izmed ustanoviteljev lista, Hans Dichant, je svojo poklicno pot pričel na Koroškem oziroma v Gradcu pri *Kleine Zeitung*, listu Tiskovnega društva sekavske škofije. Njegova serija o Krvavi meji, v kateri je v začetku petdesetih let 20. stoletja tematiziral koroško partizanstvo, je pomagala dvigniti naklado lista. K temi se je vrnil kot izdajatelj in lastnik *Kronenzeitung*, ko je začel s koroško izdajo svojega lista. Dva urednika *Salzburger Nachrichten*, pri kateri so objavljali oziroma sodelovali tudi emigranti iz Jugoslavije, sta bila vplivna soustanovitelja Zveze neodvisnih, poznejše Svobodnjaške stranke Avstrije.

Monografijo avtor zaključuje s kratkim pogledom v bodočnost in meni, da v politični perspektivi prebivalstvo najbolj zanimajo izobraževanje, pravična pogodba med generacijami, enakost ali pravična porazdelitev možnosti, priložnosti in primerna porazdelitev blaginje.

Rathkolbova povojna politična zgodovina Avstrije se je - čeprav je zelo "centralistična" - že uvrstila med standardna dela avstrijskega zgodovinopisja.

Avguštin Malle

Jak Koprivc, Generalov let : spomini generala Ivana Dolničarja. Modrijan, Ljubljana 2005, 288 strani, ilustrirano.

Spomini prič ali celo ustvarjalcev zgodovinskega dogajanja so pomemben vir za zgodovinopisje. Spominsko pričevanje udeležencev in tvorcev dogodkov je lahko pomemben vir samo po sebi za marsikatero dogajanje ali pa zelo pomemben dodatek, ki razkriva in ilustrira dogodek, ki ga ni mogoče "detektirati" ali pojasniti z arhivskimi viri. Spominska literatura je tako dobrodošel in potreben dodatek k t. i. znanstvenemu zgodovinopisju, ki temelji (naj bi temeljilo) predvsem na arhivskem gradivu. Nema lokrat pa prav spomini postanejo glavni vir za nekaj, kar se je zgodilo, in "dokazno gradivo" za to. Spominska literatura o vseh mogočih tematikah, od pomembnih do trivialnih, je za zgodovino in za zgodovinopisje, ki obravnava sodobnost nemalokrat, edini vir. Spomini resda zgodovine ne ustvarjajo, jo pa dopolnjujejo in ilustrirajo. To velja v veliki meri za spomine generalpolkovnika JLA Ivana Dolničarja-Janošika. Ti zgodovino mnogokrat celo pojasnjujejo.

Spomini Ivana Dolničarja so nastali kot intervju, ki ga je z njim naredil novinar Jak Koprivc. Gre za neobičajen, a zanimiv način pisanja spominov. Kljub dejstvu, da gre za razgovor, ki ga je Koprivc vodil, mu dajal z vprašanji "iztočnice" in zapisal odgovore, je avtor spominov Dolničar. Tak način je vsekakor bolj pošten od načina, ko po pripovedovanju nekdo napiše spomine v imenu nekoga, ki se je spominjal, a se ta "podpiše" pod delo drugega. To ni prvi primer tovrstnih spomi-

nov pri nas. Pred leti je na ta način posredoval svoje spomine generalpolkovnik Stane Potočar-Lazar (v razgovoru z Martinom Ivaničem), ki je v vojski avnojske Jugoslavije med slovenskimi generali zasedel kot načelnik Generalštaba JLA najvišjo vojaško funkcijo. Dejansko so bile jugoslovanske oborožene sile (JLA in teritorialna obramba) v času, ko je bil načelnik GŠ JLA Potočar, ki je imel na skrbi vojaško problematiko oboroženih sil, pod močnim slovenskim vplivom (vodstvom), kajti Dolničar je kot podsekretar v obrambnem "ministrstvu" predstavljal pomemben civilni del obrambe, general Janko Sekirnik pa je bil kot namestnik načelnika Generalštaba načelnik uprave za teritorialno obrambo.

Poleg generalov Dolničarja in Potočarja sta svoje spomine napisala (izšli so v knjižni obliki) še dva slovenska generala avnojske Jugoslavije, ki sta imela visoke vojaške funkcije, in sicer Rudolf Hribernik-Svarun in Lado Ambrožič-Novljan (eno od variant njegovih spominov je pripravil za tisk njegov sin in se podpisal kot avtor, izdala pa jih je v letu 2006 založba Modrijan. Morda je bila izdaja te knjige spodbujena z ugodnim odzivom bralstva na spomine Ivana Dolničarja, saj so ti zaradi dobre prodaje doživeli ponatis).

Spomini Ivana Dolničarja niso le prispevek v precej obširni spominski literaturi iz obdobja "partizanščine", ampak je njihov pomen za zgodovinopisje toliko večji, ko se spominja dogodkov in dogajanj v vojski avnojske Jugoslavije. Predvsem to velja za politično plat dogajanja v vojaškem vrhu jugoslovanske vojske, ki je imela veliko politično vlogo in težo v drugi Jugoslaviji in se je sama štela za konstitutivni in povezovalni dejavnik Titove Jugoslavije, oziroma je bila eden od podpornih stebrov, na katerem je ta država temeljila. Njegovi spomini prikazujejo politiko v vojski in v zvezi z vojsko.

Ivan Dolničar se je rodil leta 1921 v vasi Šujica (blizu Dobrove) v Polhograjskem hribovju, v neposredni bližini Ljubljane, v družini z dvanajstimi otroki; bil je šesti otrok. Izučil se je za zlatarja. Po okupaciji leta 1941 se je pridružil odporu, najprej kot aktivist Osvobodilne fronte v domačem okolju, leta 1942 pa je odšel v partizane. V partizanskih enotah je opravljal predvsem politkomisarsko funkcijo in bil ob koncu vojne politkomisar 14. divizije, katere pohoda na Štajersko januarja 1944 se je udeležil. Po vojni je odšel z divizijo v Vojvodino, kamor je bila poslana. Ostal je v Jugoslovanski armadi oziroma od leta 1951 Jugoslovanski ljudski armadi kot oficir in je opravljal predvsem politkomisarsko delo (do ukinitve politkomisarjev v JLA leta 1952). Leta 1957 je končal vojaško letalsko akademijo. Leta 1960 je dobil čin generalmajorja letalstva. V letih 1961 do 1967 je bil načelnik vojaške letalske akademije v Zadru. Od leta 1967 je v obrambnem "ministrstvu" opravljal predvsem politično-vojaške funkcije; leta 1967 je postal pomočnik zveznega sekretarja ("ministra") za ljudsko obrambo, ki je imel na skrbi za vojsko pomemben politično-pravni sektor. Bil je prvi Slovenec, ki je zasedel tako visoko mesto v jugoslovanski vojaško-obrambni hierarhiji. Kmalu je bil "prestavljen" za podsekretarja sekretariata za ljudsko obrambo in je imel na skrbi kot pomočnik obrambnega "ministra" sektor civilne obrambe, ki ga je dejansko vzpostavil. Civilna obramba oziroma zaščita je, kljub temu da je spadala pod obrambni sistem, postala zato bolj civilna. Od leta 1971 do 1979 je bil sekretar Sveta za ljudsko obrambo, Titovega posvetovalno-političnega organa, ki je dejansko oblikoval obrambno oziroma vojaško politiko JLA in Jugoslavije. Leta 1979 je zapustil aktivno vojaško službo in postal generalni sekretar Predsedstva SFRJ; to dolžnost je opravljal do

leta 1982, ko se je formalno upokojil. Vrnil se je v Slovenijo, vendar je nadaljeval delo v predsedstvu CK ZKS kot del Kučanove "prenoviteljske ekipe" (ne klana!), kjer je skrbel za področje splošnega ljudskega odpora. Leta 1990 je postal predsednik slovenske organizacije Zveze združenj borcev NOV in je to funkcijo opravljal trinajst let in pol.

Ivan Dolničar je glede na življenjsko pot in (pre)izkušnje, ki jih je preстал, predvsem pa na številne vojaško-politične funkcije v sicer "ljudski" vojski, katere delovanje pa je bilo v resnici precej odmaknjeno od oči javnosti (civilne sfere), vsekakor človek, katerega spomini so zanimivi. In poučni! Bil je vojak in politik, in zanj bi lahko rekli, da je bil med slovenskimi generali, ki so služili v JLA, najboljši politik in med politikih socialističnega obdobja najboljši general.

Spominska pripoved Ivana Dolničarja je razdeljena na sedem poglavij, in sicer leta druge svetovne vojne, prva leta po vojni do Informbiroja (1948), leta v vojnem letalstvu (do leta 1967), v armadnem vrhu (1967-1979), v predsedstvu SFRJ (1979-1982) in po vrnitvi v Slovenijo, ter ko je predsedoval borčevski organizaciji v času osamosvajanja Slovenije in njene "tranzicije".

Iz časa druge svetovne vojne se spominja tudi bratomorne vojne, ki jo je doživel v pravem pomenu besede, saj je njegov najstarejši brat iz partizanov dezertiral in se pridružil vaškim stražarjem, postal domobranec ter je končal v Teharjih. Ivan Dolničar tudi obširno razlaga okoliščine "nepričakovanega srečanja" in zapletov s poveljnikom nemških enot na jugovzhodu Evrope generalom Aleksandrom Löhrom, ki se je predal prav Dolničarju. Pojasnil je okoliščine predaje Löhra, njegovega bega in ponovnega zajetja, pa tudi celotno "konfuzno" situacijo ob koncu druge svetovne vojne na Koroškem in Štajerskem. Dolničar je vsekakor pomemben pričevalec dogajanj ob koncu druge svetovne vojne.

Zanimiva so Dolničarjeva spominjanja na povojni čas, ko je bil oficir. Orisuje odnose v vojski, ki očitno niso bili idilični in vedno "tovariški". Ta del spominov je vsekakor pomemben vir za zgodovino JLA (tudi letalstva, saj npr. navaja kakšna letala je imelo jugoslovansko vojno letalstvo), kajti zelo težko bo to, kar je doživljal Dolničar, mogoče zaznati iz dokumentov, ko bodo (če bodo?) ti na voljo za zgodovinsko raziskovanje. Še bolj pomembna za zgodovino in za vedo, ki jo preučuje in predstavlja, pa so Dolničarjeva spominjanja, ki so prikaz medsebojnih odnosov (tudi osebnih) v vojaškem vrhu vojske avnojske Jugoslavije. Bil je namreč več kot deset let med najvišjimi vojaškimi voditelji jugoslovanske države in to v času velikih sprememb v jugoslovanski vojaški doktrini. Dolničarjevi pogledi v vojaškem vrhu niso bili sprejeti z velikim razumevanjem. Bil je namreč za bolj demokratične odnose v sami vojski kot tudi za večjo odprtost JLA do družbe. Kolikor je glede na "razmerje sil" v vojski in obrambnem sektorju mogel, je vplival na demokratizacijo v vojski in tudi vojske v družbi. Pri tem je imel večkrat neposredno ali vsaj tiho podporo Tita, ki je bil glede vojaških zadev "alfa in omega". Dolničar ni bil za ozek vojaški "sektaški" pogled na vlogo vojske v jugoslovanski državi in družbi in se je zavzemal za dejansko uresničevanje delovanja splošnega ljudskega odpora. Tega pa so mnogi v vojaškem vrhu (vključno z "ministrom" za obrambo) sprejemali bolj s stisnjenimi zobmi in s figo v žepu in to le zato, da se ne bi zamerili Titu. Hoteli so ohraniti monopolni položaj vojske v obrambnem sistemu Jugoslavije in s tem svojo veljavo.

Dolničarjevi pogledi in delovanje v okviru vojske, kot jih predstavlja v spo-

minih, razkrivajo zakulisje jugoslovanskega vojaškega vrha. Tega pa ni v dokumentih, ki so sedaj na razpolago za "zgodovinopisno" preučevanje vojske in njene politike v času druge Jugoslavije. Pa tudi iz dokumentov, ki bodo (morda?) nekoč na razpolago za raziskovanje, ne bo mogoče zaznati "notranje dinamike" in "idejnih" spopadov, ki so potekali v vojaškem vrhu. Te je lahko zaznaval le "insider", kot je bil Dolničar, ki ni bil vojaški dogmatik, marveč je gledal na vojsko širše in je bil libertiniistično usmerjen. Leta 1953 se je npr. strinjal z Djilasovimi pogledi glede demokratizacije jugoslovanskega političnega sistema, bil je blizu tudi "liberalcem" ob koncu šestdesetih let v času t. i. partijskega liberalizma. Slovenski "liberalci" so ga tudi cenili.

Dolničar je bil v "središču" dogajanja tudi ob smrti Tita, saj je kot sekretar predsedstva SFRJ imel na skrbi organizacijo Titovega pogreba, pa tudi prva urejanja neprijetnih zadev v zvezi z njegovo osebno zapuščino. Z Jovanko Broz je imel nekaj neprijetnih izkušenj. Po upokojitvi, ki ni bila dejanska, je "s polno paro" začel politično delati v Sloveniji v prenoviteljskem procesu slovenskih komunistov v drugi polovici osemdesetih let. Pokrival je občutljivo področje odnosov z vojsko in njenim "pučistično" nastrojenim vrhom. "Vojaška ministra", Branko Mamula in Veljko Kadrijević sta ga takrat posebej kritizirala, češ da kot predsednik partijske obrambne komisije deluje proti JLA. Maja 1990, v času t. i. demokratičnih sprememb v Sloveniji, je bil izvoljen za predsednika Zveze združenj borcev NOB Slovenije. V tistem času mu je slovenski obrambni minister Janez Janša celo ponudil mesto komandanta slovenske teritorialne obrambe. Borčevski predsednik je bil do novembra 2003.

Ivan Dolničar je bil vseskozi, predvsem pa ob prelomnih dogodkih naše novejši zgodovine v "središču" dogajanja. To je v svojih spominih predstavil iskreno in brez okolišanja, kar daje tem spominom poseben čar in vrednost. Dolničarjevi spomini so zato, ker je v njih predstavil svojo življenjsko pot in svoje delovanje v vojaškem svetu in v politiki, v veliki meri iz spominskega dobili zgodovinsko ali vsaj zgodovinopisno vrednost.

Knjigo, ki ima simbolični naslov Generalov let in je bogato opremljena s fotografijami iz Dolničarjevega "albuma", sta recenzirala (zakaj? Ali je treba spomine recenzirati?) zgodovinarja dr. Božo Repe in dr. Peter Vodopivec. Očitno je bilo njuno mnenje o "liku in delu" generala Ivana Dolničarja pozitivno in je zato knjigo založba Modrijan izdala. To pa je vsekakor hvalevredno in koristno dejanje! Za zgodovino in zgodovinopisje!

Zdenko Čepič